

Helsingin yliopiston lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle aiheesta VNS 1/2025 vp Valtioneuvoston selonteko teollisuuspolitiikasta

Yleistä

Selonteossa tarkastellaan teollisuus- tai elinkeinopolitiikan (vrt. OECD:n ”industrial policy”, s.6) kokonaisuutta eri näkökulmista. Erityisesti tulevaisuuteen katsovan, pitkällä aikavälillä uutta tuottavan ja taloudellisesti kehittyvän toiminnan näkökulmasta tarkastelu keskittyy kuitenkin vahvasti ”ravintoketjun” loppupäähän, eli jo olemassa olevien yritysten ja niiden toimintaympäristön edellytyksiin. Uutta luova tutkimus, kehittäminen ja innovaatiot jäävät selvästi vähemmälle huomiolle.

Selonteossa on hyvin tunnistettu TKI-politiikan ja teollisuuspolitiikan yhteen kytkeytyminen. Tunnistetuista ’uudistumista tukevista toimenpiteistä’, merkittävässä osassa yliopistoilla ja korkeakouluilla on tai tulisi olla huomattava rooli.

Sivulla 26 todetaan, että, *”Kehittyneiden osaamiskeskittymien ympärille voidaan keskipitkällä aikavälillä synnyttää globaalisti kilpailukykyisiä liiketoimintoja ja näiden varaan uusia kasvualoja.”* Tässä yliopistot ovat Suomessa paljolti hyödyntämätön voimavara. Suomen keskeisissä kilpailijamaissa panostetaan TKI- ja elinkeinopolitiikassa (teollisuuspolitiikan rinnalla), yhä enemmän vahvoihin tutkimusyliopistoihin sekä niiden ja yritysten muodostamiin ekosysteemeihin. Käytännössä se on tarkoittanut panostuksia mm. yliopistojen hautomotoimintoihin, teknologian siirtoon, yrityksille avoimiin huippuluokan tutkimusinfrastruktuureihin, vahvaan yritysyhteistyöhön sekä EU -rahoituksen saamisen yliopistojen ja yritysten muodostamille konsortioille.

Teollisuuspolitiikan avainkysymykset

Ohjelmassa on tunnistettu useita kansallisista vahvuuksista ponnistavia potentiaalisia kasvualoja sekä aloja, joiden merkitys voi huomattavasti korostua maailman poliittisen tilanteen vuoksi. Varsinaisten kasvualojen synnyttäminen edellyttää kuitenkin merkittäviä ja pitkäaikaisia panostuksia perustutkimuksesta aina laajoihin teollisiin pilotteihin saakka. Esimerkiksi datatalouden kasvuohjelmaa, jonka ”Käynnistys keväällä 2025, jatkuu joulukuuhun 2026.” voidaan pitää varsin lyhytkestoisena, verrattuna esimerkiksi Japanin 2050 saakka ulottuviin kansallisiin TKI kärkihjelmiin.

Selonteossa todetaan (s. 26): *”Tällä hetkellä suomalaiset vientiyritykset työllistävät matalammin koulutettua henkilöstöä kuin pohjoismaiset verrokkinsa, mikä vaikuttaa myös tuottavuuden kehitykseen. Tarvetta on paitsi julkisin varoin toteutettavan koulutuksen uudistuksille, myös työnantajien itsensä toteuttaman ja kustantaman koulutuksen kehittämiseksi.”* Kyseessä voi olla myös laajemmin suomalaisten yritysten keskittyminen inkrementaaliseen kehittämiseen (jo olemassa olevien tuotteiden ja ratkaisujen pieniin parannuksiin), sen sijaan että korostettaisiin kokonaan uusia ratkaisujen ja tuotteiden synnyttämistä. Tällöin tarve uudelle erityisosaamiselle ja tutkijataustaisille työntekijöille koetaan helposti vähäisemmäksi.

Luku 5.4 Luomme kasvua...

Suomessa yliopistojen mahdollistamasta kasvupotentiaalista hyödynnetään vain pieni osa. Innovaatioihin tähtäävästä kehittämistoiminnasta, yritysysteistyöstä sekä kasvuhakuisen yrittäjyyden edistämisestä vain pieni osa kuuluu yliopistojen rahoitukseen. Tämän johdosta yliopistojen kehittämis-/innovaatiopalvelut ja kyky rakentaa ja fasilitoida tuloksellista TKI yhteistyötä yritysten kanssa ovat potentiaalin nähden liian vähäiset. Myös integroituminen kansallisiin ja kansainvälisiin teollisiin arvoverkkoihin sekä kyky toimia kunnianhimoisten kehittämis- ja innovaatiohankkeiden ja -ekosysteemien kokoajana jää verrattaen heikoksi.

Tavoite *"Yritysten T&K-panostusten lisäämiseksi pyritään lisärahoitusta suuntaamaan merkittävässä määrin yritysrelevantin yhteistutkimuksen sekä yritysten ja niitä palvelevan T&K-osaamisen vahvistamiseen."* on erittäin hyvä. Sitä voidaan pitää paluuna aiempaan, 1990-luvun kasvupanostusten aikaiseen toimintamalliin. Tekes rahoitti tuolloin hankkeita, jotka selonteon terminologiassa voidaan ajatella yritysrelevantiksi yhteistutkimukseksi. Suora tilaustutkimus, jota esimerkiksi Nokia teki Tekes-rahoituksellaan paljon, sparrasi parhaimmillaan myös yliopistokumppaneita tieteellisesti uusiin avauksiin ja oivalluksiin.

Kun viime aikoina panoksia on asetettu vahvasti kaupallistamiseen ja innovaatioihin, on globaalimarkkinoilla toimivilla yrityksillä edelleen tarvetta myös syvään tieteelliseen osaamiseen perustuvalla pitkäjänteiselle tutkimustiedolle. Yhteiset tutkimushankkeet voivat edelleen poikia myös innovaatioita. Rahoitusta pitää olla saatavilla niin tutkijayhteisöistä kuin yrityksistä kumpuaville aihioille. Käynnissä olevista hankkeista Terveys- ja hyvinvointialan TKI-ohjelman voidaan ajatella toteuttavan tämänkaltaista ajatusmallia, mutta olevan panostuksiltaan vielä vaatimaton, verrattuna kv. esimerkkeihin.

Sivuilla 22-23 on tunnistettu hyvin suomalaisen rahoitusympäristön haasteita. Yhtenä erityisen haasteellisenä alueena, voidaan pitää tutkimustulosten kaupallistamista. Kehityskaari tutkimustuloksesta kaupalliseksi ratkaisuksi ja aina markkinoille saakka, on usein hyvin hidas, riskialtis ja edellyttää merkittäviä pääomia. Tesi:n muuttuva rooli saattaa olla tässä osaratkaisuna, mutta lisäksi tarvittaisiin vakiintuneiden yritysten ja yliopistojen tiivistä yhteistyötä (mm. yhteiset 'proof-of-concept' toimintamallit ja corporate venturing toiminta).

Tavoite *"Kannustamme yrityksiä lisäämään panostuksiaan T&K-toimintaan suuntaamalla valtion lisärahoitusta yritysrelevanttiin yhteistutkimukseen ja T&K-osaamiseen sekä panostamme yhteiskäyttöisiin tutkimus- ja teknologiainfrastruktuureihin..."* on erittäin hyvä, mutta edellyttää uudenlaisten kyvykkyyksien rakentamista myös yliopistoihin ja korkeakouluihin.

EU-taso: Innovaatiot ja puiteohjelma

Kansallisesta tavoitteesta *"Hankkeiden laatuun perustuva kilpailu säilyy TKI-puiteohjelman kantavana periaatteena."* on ehdottomasti pidettävä kiinni. Samalla olisi varmistettava, että tulevan rahoituskauden rahoitusohjelmissa näkyy suomalaisten yritysten ja yliopistojen kannalta keskeiset kärkiteemat.

Luku 5.7 Varmistamme osaavan työvoiman saatavuuden

Tavoite *"Parannetaan koulutuksen laatua ja nostetaan koulutustasoa vastaamaan työelämän vaatimusten kasvua."*, on kannatettava ja tärkeä. Samalla korostetaan osaamisen merkitystä. Näitä voidaan pitää yleisellä tasolla hyvinä ja kannatettavina tavoitteina.

Käytännössä koulutustason kehittämistä tarkastellaan kuitenkin liiaksi yksipuolisesti tilastojen kautta, erityisesti tutkinnon tason (esim. toisen asteen tai korkea-asteen) näkökulmasta. Pelkkä tutkintomäärien lisääminen ei kuitenkaan riitä, jos koulutustarjonta ei vastaa työelämän ja eri toimialojen osaamistarpeita.

Teollisuudessa ja muussa yritystoiminnassa tarvittavan osaamisen kirjo on erittäin laaja. Se ulottuu käden- taitoihin perustuvasta ammattiosaamisesta aina syvälliseen tieteelliseen asiantuntemukseen. Valtioneu- voston selonteossa ei kuitenkaan tarkenneta, millaista osaamista missäkin viitekehyksessä tarkoitetaan.

Opiskelijamäärien kasvattaminen ilman vastaavia resursseja tarkoittaa opetushenkilöstölle vähemmän ai- kaa opiskelijaa kohden. Samalla vähenee mahdollisuus ennakoida koulutuksen kehittämistarpeita suh- teessa työelämän ja yritysten toimintaympäristön muutoksiin. Riittävä ja ennakoitava rahoitus kaikilla koulutusasteilla – esiopetuksesta peruskouluun, toiselle asteelle, korkeakouluihin ja edelleen tutkijankou- lutukseen – on välttämätöntä Suomen tulevan menestyksen kannalta.

Osaavan työvoiman saatavuuden varmistamiseksi selonteon huomio siitä, että *’arvio investointien ja kas- vun suuntautumisesta tulisi kyetä huomioimaan nykyistä paremmin osaamistarpeiden ennakkoinnissa’* (kappale 3.6) on oikea. Koulutustarpeen ennakkoinnissa tulee hyödyntää sekä ennakointidataa, yritysten ja alueiden ilmaisemia osaamistarpeita, että eri toimijoiden yhteistyötä ja erilaisia koulutusmalleja.

Osaamistarpeiden osalta on tärkeää huomioida paitsi toimialakohtaiset tarpeet, myös ns. geneeriset val- miudet, kuten yrittäjyys-, digi- ja oppimisvalmiudet, joiden merkitys korostuu alati muuttuvassa työelä- mässä.

Työvoiman saatavuuden varmistamiseksi tarvitaan sekä uusien osaajien koulutusta että jatkuvaa oppi- mista tukevaa uudelleen koulutusta. Korkeakoulujen tuottamia tutkintoja pienempien osaamiskokonai- suuksien järjestämistä tulee tukea laajalla elinkeinoelämän yhteistyöllä siten, että työnantajat osallistuvat opintojen rahoittamiseen. Korkeakoulututkintojen täydentäminen esimerkiksi kieli- ja kulttuuriopinnoilla voi merkittävästi lisätä kansainvälisen yhteistyön edellytyksiä – erityisesti suhteessa Aasian kasvaviin ta- louksiin.

Kansainväliset yhteistyöverkostot ja osaajarekrytoinnin kehittäminen ovat tärkeitä elementtejä vaikutta- vassa teollisuuspolitiikassa. Suomen kilpailuasemaa on vahvistettava merkittävästi, mikäli haluamme pro- filoitua houkuttelevaksi vaihtoehdoksi muihin Euroopan maihin verrattuna. Valtiovallan tulee ryhtyä mää- rätietoisiin toimiin, joilla työnantajia ja yrityksiä kannustetaan rekrytoimaan ulkomaisia ja ulkomaalais- taustaisia osaajia aiempaa ennakkoluulottomammin.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu

Asian HY/5580/00.13.00/2025 asiakirja

Lista allekirjoittajista

Allekirjoittaja

Todennus